

Starija Biskupija
Hrvatska Biskupija
Svećenici

10-250
Biskupija

2. Biskupija
Biskupija

VLADIMIR KRALJIĆ

**SUMARNI PRIKAZ DANAŠNJEG STANJA I
SADRŽAJA BISKUPSKOG I KAPTOLSKOG ARHIVA U SENJU**

- [Faint handwritten text, illegible]

- [Faint handwritten text, illegible]

- [Faint handwritten text, illegible]

- [Faint handwritten text, illegible]

- [Faint handwritten text, illegible]

- [Faint handwritten text, illegible]

UVOD

Smatram da je na početku ovog prikaza potrebno reći nekoliko riječi o institucijama o čijim se arhivima radi, tj. o senjskoj i modruškoj ili krbavskoj biskupiji te o Stolnom kaptolu¹ senjskom.

Povijest senjske biskupije nije još do sada dosta osvijetljena u njenim počecima, pa se redovito uzima kao njen početak XII. vijek, jer za sada prvi, nedvojbeni i povijesno utvrđeni dokumenat pada u 1169. godinu, a to je pismo pape Aleksandra III. senjskom biskupu Mireju u kome mu nalaže da se i on, poput njegovih predšasnika, ima podlagati splitskom metropoliti. Od tada postoji neprekinuti niz senjskih biskupa.

Od kada su postojali ti »praedecessores« — predšasnici biskupa Mireja, ne znamo sa sigurnošću. Međutim, postoje neki još nedovoljno utvrđeni podaci koji govore da bi početak senjske biskupije mogao sizati čak u V. vijek. To su:

a) Pismo pape Inocenta I. (402—417) senjskom biskupu Laurentiju (»Laurentio episcopo Seniensi«) protiv fotinskog krivovjerja (Fotinus je bio biskup Sirmiuma, umro 366. god.²)

b) Kodeks, koji je papa Hadrijan I. darovao Karlu Velikom, iz kojega proizlazi da je na kalcedonskom Koncilu 451. g. bio među biskupima iz Ilirske provincije i senjski biskup Maksimin (»Maximinus Seniensis«)³

c) »Catalogus Episcoporum Segniensium« pronađen od nepoznatog sastavljača prigodom sadašnjeg uređivanja arhiva.

Na početak ovog kataloga njegov sastavljač stavlja uvod koji doslovno glasi: »Segniensis Episcopatus fundatione antiquissimum esse,

¹ »Kaptol kanonika, bilo stolni bilo zborni, jest zbor klerika ustanovljen zato, da iskazuje u crkvi svečanije štovanje Bogu i, ako se radi o stolnom kaptolu, da prema crkvenim zakonima pomaže biskupa kao njegov senat i savjet, te da ga zamjenjuje u upravljanju biskupijom za vrijeme upražnjene biskupske stolice«. (Can. 391. § 1 C.J.C.) Prema tome, stolni kaptoli su obavezno u sjedištu biskupije uz svoga biskupa.

² D. Farlati: *Illyricum Sacrum IV, Venetiis 1769*, ed. Coleti, p.115 sqq; I. Črnčić: *Najstarija povijest krčkoj, osorskoj, rabskoj, senjskoj i krbavskoj biskupiji*, Roma 1867, p.32; A. Rački: *Najstarija vijest o senjskoj biskupiji*, *Katolički list*, Zagreb, 1896. str. 117—119.

³ I. Črnčić, o.c. str. 32 i slij.

vel ipsa Joannis, in hac seria primi, authoritas innuit. Temporum artem frequens illic saeviens injuria tum originem illius, cum plurimorum nomina Episcoporum oblitteravit. Quorum vero in publicis Instrumentis, Bullis Pontificiis, Regum privilegiis, et apud sui aevi authores memoriam reperi, eos in Chronologiam reducere libuit».⁴ Sada slijedi redosljed biskupa. Kao prvog navodi: »743. Joannes Episcopus Segni: in Sinodo, sub Zacharia Papa Romae celebrata, primum locum habuit. — C. Baron: Annal: Eccles: T.g.H.cod. fol 114. lit.C. §34«. Nakon njega ostaje praznina do Mireja (Mireusa), o kome je naprijed već rečeno, pa je to ujedno i razlog da se još uvijek stavlja početak senjske biskupije u XII. stoljeće. Iz naprijed rečenog slijedi da ima dovoljno razloga pozabaviti se ozbiljnije pitanjem starosti senjske biskupije.

Papa Pavao VI, bulom od 27. VII. 1669, zaključio je povijest samostalnosti ove stare senjske biskupije sjedinivši ju unione aequae principalis⁵ s mladom riječkom nadbiskupijom pod imenom: Riječko-senjska nadbiskupija. —

Krbavska biskupija osnovana je na crkvenom saboru u Splitu 1185. god.⁶ Do 1460. g. imala je svoje sjedište u Krbavi (Udbina), a od tada pa do 1493. god. u Modrušu po kojem je naknadno dobila i ime. Konačno je preselila sjedište u Novi Vinodolski. Do 1567. god. imala je svoje vlastite biskupe, a zatim njom upravljaju senjski biskupi. Takovo je stanje bilo do 27. VII 1669. god. kad je ukinuta, tj. sjedinjena s riječkom tako da prestaje postojati kao posebna biskupija.

Stolni kaptol senjski igrao je u prošlosti važnu ulogu u crkvenom i građanskom životu.⁷ Podataka o njegovom postanku nemamo, a najstariji sačuvani podatak u njegovom arhivu dokazuje da je Kaptol već postojao 12. IV 1380. kad je biskup Ivan potvrdio kaptolski statut. Važnost ove institucije u prošlosti razabire se iz arhivske građe njenog arhiva.

⁴ U slobodnom prijevodu glasi: Da je senjska biskupija po svom postanku veoma stara, daje nam naslućivati samo jamstvo Ivana, prvog u ovom nizu. Česta kruta nepravda tadanjeg vremena potisla je u zaborav tako njen postanak kako i imena mnogih biskupa. One, kojih sam spominjanje pronašao u javnim ispravama, papinskim bulama, kraljevskim privilegijama i kod pisaca njihovog vremena rado sam uvrstio u kronologiju.

⁵ Sjedinjenje beneficija »aequae principalis« jest kad se dva ili više beneficija ujedinjuju tako da ujedinjeni beneficiji ostaju kakvi jesu, i nisu jedan drugome podređeni. Snagom ovog sjedinjenja svaki od ovih beneficija zadržava svoju narav, prava i terete, ali tako sjedinjene beneficije treba podijeliti jednom te istom kleriku. (Vidi Can. 1419. n 2 i 1420. n 2).

⁶ D. Farlati: III. p.123; IV. p.116

⁷ Senjski je kaptol bio ponajprije »locus credibilis« (»mjesto javne vjere«), tj. mogao je pod svojim pečatom izdavati vjerodostojne isprave. To mu je pravo podijelio kralj Sigismund 25. X. 1392. a potvrdio ga je i kralj Matija 1480. (M. Sladović: Povesti biskupijah senjske i modruške ili krbavske, Trst 1856. str. 168 sl.) Osim toga senjski kanonici aktivno sudjeluju u obrani zemlje od turskog osvajača, pa je kod oslobođanja Klisa pod vodstvom generala Lenkovića (1596. g.) palo nekoliko senjskih kanonika i njihov biskup Antun De Dominis. I senjska glagoljaška štamparija 1494—1508. g. djelo je senjskih kanonika.

ARHIVI

Arhivska građa Biskupskog arhiva u Senju odnosi se na obje biskupije, tj. na senjsku i na modrušku ili krbavsku.

Kaptolski arhiv bio je uvijek posebno tijelo.

Razaranje prošlog rata nanijelo je velike štete obim arhivima. Arhivska građa koja se uspjela sačuvati bila je izmiješana, pa se sada sistematski sređuje i ujedno dijeli Biskupski od Kaptolskog arhiva. Oba su ova arhiva doživjela tokom stoljeća mnoge peripetije, selidbe i druge nedaće. U II. svjetskom ratu teško su stradale od bombardiranja crkvene zgrade u kojima su bili smješteni ovi arhivi, tj. biskupska kurija i katedrala, pa je tom prilikom upropašten velik dio arhivske građe. Ono što se uz velike žrtve uspjelo spasiti, nije se sve do pred godinu dana moglo srediti radi pomanjkanja prostora i stručnog osoblja. Pred godinu dana postavljen je arhivista, uređene su prostorije, pa se od tada sistematski uređuju oba arhiva.

Sadašnje stanje arhiva je slijedeće:

A) PERGAMENE:

Još nije obavljena podjela pergamena pa se ne zna koje od njih spadaju u Biskupski, a koje u Kaptolski arhiv. Kako neke od njih nisu još ni pročitane, složene su sve zajedno. Do sada pronađenih ima ukupno trideset pet. Najstarije su: nepročitani glagoljski fragment za kojega dr. Branko Fučić misli da potječe najkasnije iz XV. stoljeća te nepročitani latinski fragment iz neke, izgleda, filozofske knjige pisane rukom veoma lijepim slovima. Najranije datirana pergamena je iz 1429. god. a najmlađa iz 1932. god. Među njima imade najviše papirnih bula o imenovanju biskupa, povelja kraljeva i raznih drugih isprava.

B) KNJIGE:

Pod nazivom »knjiga« u ovom prikazu smatraju se svi rukom pisani svesci, prošiveni špagom, bez obzira da li imadu knjigoveške korice ili su bez njih. Evo popisa važnijih knjiga:

1. Protokoli za godine: 1780, 87, 88, 1790—1808, 1812, 16, 21—23, 25, 27, 33, 35, 1837—8.
2. Protokoli konzistorijalnih sjednica na kojima su se rješavali uglavnom svi predmeti stigli na Ordinarijat. Od tih postoje za senjsku i modrušku biskupiju zajednički za 1834. god. a zasebno za svaku biskupiju za godine: 1835, 1838—1846.
3. Protokol patrimonija od 1765—1776.
4. Urudžbeni zapisnici zajednički za obje biskupije za godine: 1788—89, 1790, 1836, 1839—844, 1847—864, 1866—868, 1871—872, 1874—891, 1895, 1898—899, 1901—907, 1910—912, 1917—918, 1928, 1930—939, 1942—1969.

5. Urudžbeni zapisnik Vikarijata modruškog ili krbavskog od 7. X 1875—24. IX, 1876.
6. Urudžbeni zapisnik Vikarijata senjskog od 28. IV. 1894 — 11. XI 1895.
7. Indeksi urudžbenih zapisnika za obje biskupije zajednički od 1875—891, 1897, 1899—1900, 1908—912, 1926—927, 1929—938, 1946—969.
8. Popis važnijih spisa po godinama i predmetima od god. 1000—1843.
9. Kazalo važnijih spisa po godinama i predmetima od g. 1866—1875.
10. Indeks Vikarijata modruškog za 1909—910.
11. Sylabus Archivi Cath. Capituli Segniensis renovato anno 1801. Počinje sa 1185. pa do 1816.
12. Liber Encyclicus seu Circularium od 1781—1886.
13. Akta koja se odnose na uzdržavanje senjskih franjevacu iz god. 1790.
14. Acta petitoria od 1789—790.
15. Ženidbeni spisi vođeni kod biskupskog konzistorija 1790. god.
16. Prijepisi akata od 1794—1810.
17. Knjiga kaptolskih zapisnika, kaptolskih »livela« (veoma lijepo pisanom glagoljicom), prihoda »dota« oltarima senjske crkve od 1463. god.
18. Acta Capitularia riječkog kaptola od 1614—676.
19. Registrum totius proventus Segniensis et Modrusiensis od 1646. god.
20. Knjiga ređenika i patrimonija od 1691—1722.
21. Knjiga ređenika od 1718—1743. god. za biskupa Pohmajevića i Benzonia.
22. Druga vizitacija biskupa Benzonia od 1735;
23. Povijest biskupije senjske i modruške (manjka početak) od nepoznatog pisca.
24. Epitome Historiae Politico-Ecclesiasticae-Diplomaticae Urbis Segniae
25. Historia pragmatica critica Regum Hungariae od Marka Matanovića iz god. 1792.

Osim gore navedenih knjiga imade još raznih blagajničkih knjiga, urudžbenih zapisnika i ostalih crkvenih ustanova, kao: Uprave dijecezanskih zaklada, biskupskog sjemeništa, pojedinih crkava u Senju, Zbora duhovne mladeži u Senju, bratovština i sl.

C) POJEDINAČNI SPISI:

Od ove arhivske građe najprije ćemo spomenuti sedam fascikla izdvojenih važnijih spisa i dokumenata, koji obuhvaćaju razdoblje od 1431 do 1849. god. Ova je građa sva pregledana i sistematski sređena, tj. podijeljena na biskupski i kaptolski arhiv te kronološki složena. Među dokumentima imade već objavljenih i korištenih kao i takovih koji još nisu objavljeni. Svakako je to interesantna građa, vrijedna čuvanja i

proučavanja. Velik dio te građe su prijepisi važnijih dokumenata, ali imade tu i originala kao raznih povelja, zapisnika važnijih događaja i sl.

Zatim dolazi na red najobilnija i najmanje poznata arhivska građa. To su fascikli sa spisima počam od 1721. pa sve do 1969. god. Neke su godine vrlo obilne građom, od koje će biti sigurno dosta i bezvrijedne, ali isto tako i vrijedne, kao što su relacije biskupa Sv. stolici, kanonske vizitacije i sl.

Ovi su spisi djelomično u otvorenim kartonskim fasciklima, a djelomično jednostavno povezani u tanje ili deblje sveščiće za koje je do sada ustanovljeno da svaki za sebe ne predstavlja neku cjelinu s obzirom na sadržajnu građu. Kartonskih fascikla imade 248, a u sveščićima četrdeset devet dužnih metara, kad bi se ovi poredali u jednom redu poput knjiga na polici.

Mučni posao sređivanja ovih arhiva u toku je i polagano napreduje. Nabavljene su prikladne kartonske kutije za spremanje evidentiranih i kronološki složenih spisa. Uređivanje arhiva obavlja potpisani, koji je za tu službu određen od nadležne crkvene vlasti. On nije stručno školovani arhivist, ali uz dobru volju te spremnu pomoć i savjete stručnjaka iz Historijskog arhiva u Rijeci, napose njegovog Direktora, ima nade da će ovi arhivi biti konačno uređeni i postati uporabivim za korištenje naučnim radnicima, što će biti još jedan doprinos starog grada pod Nehajem kulturnom obogaćenju našeg naroda.